

Straipsnis publikuotas naujienlaiškyje "Sveikos atžalėlės" Nr. 3, 2016 m.

SPECIALIŲJŲ UGDYMO SI POREIKIŲ VAIKAI IKIMOKYKLINĖJE ĮSTAIGOJE

Dar visai neseniai specialiųjų ugdymosi poreikių (SUP) turintiems vaikams ugdyti buvo taikomas segregacinis (atskyrimo) modelis, t. y. vaikai buvo ugdomi uždaro tipo specializuotose įstaigose. Patirtis parodė, kad toks uždaras, izoliuotas ugdymo modelis nepasiteisina. Todėl šiais laikais pasaulis, o kartu ir Lietuva, pereina prie įtraukiojo ugdymo, kai visi vaikai ugdomi kartu.

Lietuva, kaip ir kitos Europos šalys, yra prisijungusi prie tarptautinių sutarčių, deklaruojančių pagrindines socialines, ekonomines, pilietines ir politines žmogaus teises. Vaikas, kaip ir kiekvienas mūsų visuomenės narys, yra visų žmogaus teisių turėtojas. Vaikų su negalia teisėms yra skirtos Jungtinių Tautų Lygių galimybių neįgaliesiems žmonėms teikimo bendrųjų taisyklių, Salamankos deklaracijos bei Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos bei kitų tarptautinių sutarčių ir susitarimų nuostatos. Visi šie dokumentai yra paremti nediskriminavimo principu bei valstybės pozityvių įsipareigojimų prisiėmimo neįgalių vaikų atžvilgiu koncepcija. Jungtinių Tautų Konvencija įpareigoja šalis užtikrinti įtraukiąją visų lygių švietimo sistemą, kuri būtų prieinama neįgaliesiems, o švietimo paslaugos būtų kokybiškos ir pritaikytos individualiems kiekvieno asmens ugdymosi poreikiams, sudarant sąlygas įgyti nemokamą išsilavinimą bendroje švietimo sistemoje.

Lietuvai pasukus įtraukiojo ugdymo keliu, turime galvoti apie visų vaikų buvimą kartu, siekti užtikrinti jų kokybišką ugdymą (-si) tiek ikimokyklinėse ugdymo įstaigose, tiek bendrojo lavinimo ugdymo įstaigose ir apsaugoti kiekvieną vaiką nuo iškritimo iš švietimo sistemos.

Įtraukiojo ugdymo filosofija yra veiksminga priemonė, padedanti kovoti su diskriminacija ir atskirtimi, kurti toleranciją visuomenėje ir siekti, kad visi jos nariai įgytų išsilavinimą pagal gebėjimus. Jau ne vieni metai tėvai, auginantys vaikus, turinčius specialiųjų ugdymosi poreikių (SUP), vis dažniau pasirenka ugdymą bendrosiose, o ne specializuotose ugdymo įstaigose.

SUP vaikams, jų žmogiškosioms reikmėms realizuoti reikia papildomos pagalbos, o kartu ir ją užtikrinančių paslaugų. Tokie vaikai gali būti protiškai atsilikę, turėti mokymosi negalių, emocinių ir elgesio sutrikimų, fizinių negalių, turėti klausos ar regos sutrikimų, išsiskirti ypatingais gebėjimais ar talentu.

Nors jau ne vieną dešimtmetį vyksta švietimo reformos ir mūsų visuomenė senokai girdi sąvokas „specialusis ugdymas“, „specialiųjų poreikių mokymas“, „įtraukusis ugdymas“, vis dėlto tokių vaikų ugdymas bendrojo tipo darželiuose bei mokyklose išlieka vienas sudėtingiausių iššūkių. Patirtis liudija, kad visuomenės nuostatos SUP vaikų atžvilgiu keičiasi iš lėto. Neretai dalis ugdymo įstaigų bendruomenės narių mano, kad įtraukiojo ugdymo metu laimi tik SUP vaikai, o kiti vaikai nukenčia, nes jiems skiriama mažiau laiko ir dėmesio.

Tačiau gyvenimas rodo, kad SUP vaikų ugdymasis drauge su kitais vaikais daro teigiamą poveikį visiems – skatina socialinę sanglaudą, didina visuomenės toleranciją skirtybėms. Tai nepaprastai svarbu, – juk mes visi esame skirtingi ir būtina išmokti toleruoti vieniems kitų individualumą. Vaikai, būdami šalia „kitokio“, mokosi empatijos, tolerancijos, pagarbos, kitų žmogiškųjų vertybių.

Kai vaikai ugdomi drauge, vaikų skirtybės suprantamos kaip norma, jie vienas kitą praturtina tuo, kad yra skirtingi. Kunigas ir poetas Janas Jakubas Tvardovskis yra sakęs: „Jeigu visi būtų panašūs ir visi turėtų tą patį, nebūtume reikalingi vieni kitiems“.

Darželyje, kaip vienoje iš ankstyviausių vaiko socializacijos pakopų, vaikai pradeda mokytis gyventi ir sutarti su skirtingais žmonėmis. Tyrimų rezultatai liudija, kad ikimokyklinio amžiaus vaikai, susidūrę su kitoniškumu, atidžiai stebi, tyrinėja, labai domisi kitokiais vaikais. Jie dar nežino, kas yra kitoniškumas, jiems tai tik individualus atvejis. Ir jeigu suaugusieji, ir tėvai, ir auklėtojai, pasinaudotų šia akimirka ir pateiktų pozityvią informaciją apie „kitokį“ kitą vaiką – ką jis gali, kaip jis stengiasi, ką jis sugeba – ir kartu aptartų kiekvieno iš mūsų turimą savitumą, atkreiptų dėmesį į tai, kad mes visi esame skirtingi, kad turime savo stiprybes ir silpnybes, tikrai lengviau formuotąsi tolerantiškesnis požiūris į kitą, gal kiek kitokį nei aš, vaiką. Tokios patirties įgiję vaikai vėliau kitoniškumą priims kaip natūralų skirtumą, individualumą, o ne trūkumą. Taip ir SUP vaikai mokomi bendrauti su bendraamžiais, tinkamai elgtis grupėje, žaisti, neišprovokuoti atstūmimo, nepripažinimo ir kitokių negatyvių aplinkinių reakcijų.

Suprantamas tėvų noras, kad jų vaikas augtų sveikas ir laimingas, gautų visa, kas „geriausia“. Todėl dažnai, kai vaikai susiduria su sunkumais, tėvai stengiasi juos kuo greičiau pašalinti, kad tik jų vaikams būtų gerai. Tėvai nesusimąsto, kad toks jų elgesys yra meškos paslauga, nes „gelbėdami“ vaikus nuo sunkumų neleidžia jiems įgyti ypač svarbios patirties – vaikai netenka galimybės pažinti realų pasaulį, mokytis spręsti problemų, išgyventi su tuo susijusius sunkius jausmus, nesimoko su tais jausmais tvarkytis. Taigi viena galimos patirties dalis tarsi „amputuojama“, vaikai auga nepatirdami liūdesio, skausmo, kančios, tarsi šie neegzistuoja. Tokios patirties nebuvimas gali sukelti problemų jau suaugusiųjų gyvenime. Jiems gali būti sunku suprasti tiek save, tiek kitą žmogų.

Kodėl tėvai nerimauja, kai šalia jų vaikų bendroje grupėje ar klasėje yra SUP vaikų? Dažniausiai tėvai kalba apie sumažėjusį vaikų saugumą, baiminasi, kad nukentės ugdymo kokybė, kad vaikai išmoks netinkamo elgesio, kad buvimas grupėje bus mažiau komfortiškas.

Negalima nesutikti su tuo, kad SUP vaikų buvimas grupėje, ypač adaptaciniu laikotarpiu, gali sukelti tam tikrų sunkumų dėl, pavyzdžiui, SUP vaikų netinkamo, kartais agresyvaus, triukšmingo ar neprognozuojamo elgesio. Išgirdę apie tai iš savo vaikų ar pedagogų tėvai kartais imasi taisyti situaciją netinkamais būdais: pradeda „auklėti“ tą vaiką, jo tėvus, siekia pašalinti „nepatogų“ vaiką iš grupės, grasina pedagogams ir administracijai skundais į aukštesnes instancijas ir pan. Tokie veiksmai paprastai didina įtampą tarp tėvų, pedagogų ir vaikų, kartu dar labiau pablogina vaikų tarpusavio santykius ir elgesį.

Kaip pasielgti? Kaip nepakenkti savo ir kitų vaikų gerovei? Svarbiausia nesielgti impulsyviai, neskubėti imtis aktyvių, neapgalvotų, drastiškų veiksmų, nekelti ultimatumų ir pan.

Visų pirma reikia geranoriškai pasikalbėti su pedagogais, administracija, Vaiko gerovės komisijos nariais, tėvais, stengtis geriau pažinti, suprasti problemą ir pirmiausia ieškoti sprendimo galimybių vietas bendruomenėje.

Kiekvienoje ugdymo įstaigoje veikiančios Vaiko gerovės komisijos paskirtis – organizuoti ir koordinuoti švietimo pagalbos teikimą, kurti saugią ir palankią vaiko ugdymo aplinką, atlikti vaiko specialiųjų ugdymosi poreikių pirminį įvertinimą. Ugdymo įstaigos Vaiko gerovės komisija, esanti arčiausiai vaiko, analizuoja vaikų ugdymosi poreikius, problemas ir jų priežastis, nustato švietimo pagalbos priemonių prioritetus, kryptis, teikimo formą, analizuoja teikiamos švietimo pagalbos veiksmingumą, koreguoja švietimo pagalbos priemonių teikimą, prireikus kreipiasi į kitas švietimo pagalbą teikiančias institucijas.

Ypač svarbu suprasti, kad kartais kliūtis, trukdančias bendram sugyvenimui, nėra lengva pašalinti, tam reikia laiko, kantrybės ir tarpusavio bendradarbiavimo. Sprendžiant sunkumus, nesutarimus grupėse reikėtų laikytis dalykiško bendravimo, konstruktyvių sprendimų paieškos, o ne konfrontuoti ir siekti „laimėti“ bet kokia kaina (neretai ta „kaina“ – siekimas pašalinti SUP vaiką iš grupės).

Pravartu turėti galvoje ir tai, kad mūsų vaikai mus stebi ir mėgdžioja, netinkamai sprendami sudėtingas gyvenimo situacijas mes tampame netinkamo elgesio modeliu savo pačių vaikams.

Taip pat nederėtų pamiršti, kad įtraukusis ugdymas yra reglamentuotas tarptautiniais susitarimais ir Lietuvos Respublikos švietimo įstatymu, todėl SUP vaikai turi teisę ugdytis bendrosiose grupėse kartu su kitais vaikais. Tik taip mes galime įgyvendinti įtraukiojo ugdymo prioritetus, siekti svarbiausių šiuolaikinio švietimo tikslų, taikliai įvardytų UNESCO dokumentuose – tai mokymasis gyventi kartu, mokymasis žinoti, mokymasis veikti ir mokymasis būti.

Vilniaus psichologinės-pedagoginės tarnybos psichologės

Roma Vida Pivorienė ir Liucyna Narkevič-Skurko